

Tom Buk-Svienty's tale, i forbindelse med modtagelsen af Dansk-Tysk Pris d. 10.12.2014

Hjertelig tak for den dansk-tyske pris. Det er en pris, som betyder særlig meget for mig, fordi jeg er vokset op i et dansk-tysk hjem. Min mor er pæredansk (som man siger), fra Aarhus. Min far derimod er fra Tyskland. Han blev født i Schlesien i 1941. Hans mor flygtede på liv og død med sine to drenge og var en af millioner af "fordrevne", Vertriebene, som man kalder det, da Polens grænse blev flyttet mod vest. For hende var det en stærkt traumatiserende oplevelse. Min far voksede op i Osnabrück og senere Hameln and der Weser. Min farfar var fire år på Østfronten som sanitetssoldat. Han blev taget til fange i 1944. Kom tilbage fra Sibirien mange år senere som en syg og radmager mand. Min far var da 10 år. To år senere døde min farfar. En dag faldt han om. Hans hjerte var ødelagt.

Som 18-årig kom min far som elektronikmekanikerlærling på ferie i Danmark. Her mødte han en 15-årig pige, som han blev stærkt indtaget i. Ifølge eget udsagn var det første han lærte at sige på dansk: "Schmukke pige, jag ælsker dag." Min mor lod sig charmere.

Det var bestemt ikke med min morfars velsignelse, at de indledte et forhold. Nu, hvor jeg har en 14-årig datter, forstår jeg det meget bedre! Men problemet var min fars nationalitet. Tysk. Der var ikke engang gået 15 år siden den tyske besættelse af Danmark.

Men nogle år senere fik min mor og far hinanden. De bosatte sig i Eutin, hvor jeg blev født og siden i Hamborg, hvor min far aftjente sin civile værnepligt. Han var militærnægter. Han afskyede krig og alt det krigen havde ødelagt. Han lærte aldrig sin far at kende.

Efter den civile værnepligt fik min far, der i mellem tiden var blevet ingeniør, ansættelse på Danfoss i Nordborg på Als. Vi flyttede til Sønderborg. Jeg fik en på mange måder almindelig dansk opvækst. For os børn var det flovt, når min far talte tysk derhjemme, og når han prøvede at få os til det. Men vi nægtede. Som børn vil man ikke skille sig ud. Men man var også lidt flov over det tyske. Sådant var tiderne dengang. Der var intet cool i at have tyske rødder. Det skyldtes ikke kun 2. Verdenskrig. Det skyldes også 1864 – det danske lillebror-kompleks gik dybt.

Men jeg kunne som barn slet ikke genkende de mange stereotype forestillinger, som mine danske kammerater og danskerne i det hele taget havde af tyskerne. Jeg oplevede gennem min far og min tyske familie en stor, spændende kulturelt sammensat nabo mod syd. Mens danskere gjorde sig lystige over tysk som et humorløst stift kommandosprog, lærte jeg smidig tysk humor gennem Max und Morritz og det tyske sprogs sødmefulde poesi, når mine forældre for os børn sang:

Schlaf, Kindlein, schlaf!

Dein Vater hüt' die Schaf.

Die Mutter schüttelts Bäumelein,

Da fällt herab ein Träumelein.

Schlaf, Kindlein, schlaf!

Det første sprog jeg lærte at læse var faktisk tysk. Så jeg slugte masser af tyske bøger – og blev i min barndom ikke så lidt præget af en forfatter næsten ingen danskere kender, men som ALLE tyske børn i min generation – og masser af andre generationer før og siden – blev dybt præget af: Karl May. Ja, det er rigtigt. Som dreng var det mest fantastiske jeg kunne komme i tanke om de storladne og romantiske fortællinger om den ælde indianerhøvding Winnetous venskab med den gode hvide mand Old Shatterhand.

Mit senere litterære univers var Rifbjerg, Herman Bang, Blixen, Martin A. Hansen, Johannes V. Jensen, Thorkild Hansen *på dansk*. Men det var også Remarque, Thomas Mann, Grass, Böll, Stefan Zweig og den netop afdøde litterære kæmpe Siegfried Lenz på tysk. Deutschstunde.

Fordi jeg som barn boede i grænselandet kunne vi desuden derhjemme tage tysk fjernsyn. Når der kun fandtes en dansk kanal – DR – var det ganske enkelt vildt ud over enhver grænse, at man kunne se tre tyske kanaler. (Selv om NDR nu altid var lidt kedelig). På den ene side kunne man se Ingrid og Lillebror, Matador og Linje 3. Og så kunne man på den anden minsandten også se Wikie die Wikinger, Die Rudi Carrell Show, Der Kommissar, Didi og Otto. (Otto er genial! Og hvem siger, at tyskerne ikke har humor!)

Og så lærte man i dette dansk tyske grænseland, at John Wayne både kunne sige Hands up – og Hände hoch!

At vokse op med en tysk far og familie kom til at præge mig på så mange måder. Danskerne er et ekstremt homogent folkefærd og har nærmest en mono-kultur, og der er så meget alle bare gør uden at stille spørgsmål ved det i Danmark. Men når man vokser op i et hjem med to kulturer, bliver der stillet mange spørgsmålstegn ved automatsynspunkter og indgroede vaner. Også ved juletraditioner.

Hvorfor altid spise and og *sød* rødkål til jul? Hvorfor altid holde jul den 24. december om aftenen, når julen da egentlig bør holdes den 25. om morgenen? Det var en evig diskussion i vores hjem.

Og hvad er det for noget med flag på juletræet. Jeg kan stadig høre min far fnyse! FLAG på juletræ. I det hele taget, danske flag overalt. Hvad er det med danskerne og deres flag?

Når man blev ung i 1980'erne i Danmark, var noget af det, man konstant hørte sine kammerater sige: Danskerne laver verdens bedste øl. Ja, det mente de i ramme alvor. Carlsberg og Tuborg. Intet i verden slår det. Jeg vidste bedre. Min onkel, tante, fætre og kusine bor i Bayern.

Engang var min kusine på besøg. Jeg læste i København. Det var i slutningen af 1980'erne. Nu skulle hun, mente mine kammerater, smage verdens bedste øl. Så de hældte en Tuborg op i glas. Og det skulle være rigtig fint, så derfor var det en guldøl.

Jeg glemmer aldrig deres forventningsfulde blikke da hun satte munden til glasset og drak. Smagte ... og lang pause. Hendes dom var nådesløs: "Dünnbier!"

Ja, der er så meget, vi kan lære af hinanden. Når jeg i dag spørger mine fætre og min kusine om deres mange sommerferiebesøg i Danmark skal det siges, at de – trods det tynde øl – altid får, ja, julelys i øjnene. De har så mange gode minder om et slaraffenland – et land som på bedste vis lignede Legoland. En afslappet, uformelt, uhøjtidelig stemning, som var en velkommen kontrast til deres – indrømmet – langt strengere sydtyske katolske opdragelse.

Den kulturelle rigdom en opvækst med to kulturer giver, lærer én at se sin egen kultur udefra og indefra på en og samme gang. Den giver mulighed for at få øje på de blinde vinkler enhver kultur har.

Således var der indtil for nylig i den folkelige danske forståelse af krigen 1864 en blind vinkel, som var præget af lillebrorkomplekset. Det var tyskernes skyld. De var de aggressive, danskerne de gode, der bare forsvarede deres ret. Sådan var selvforståelsen – ikke blandt faghistorikere – men blandt de fleste lægmænd indtil for nylig.

Men et nærmere blik på historien viser som bekendt en langt mere kompliceret historie, og det er den historie, jeg lagde vægt på at fortælle i min bog Slagtebænk Dybbøl og Dommedag Als. En historie om at et uforsigtigt Danmark grebet af national feber og slagordet ”Danmark til Ejderen”, der bærer et afgørende ansvar for, at krigen kom.

Der skal selvfølgelig altid to til at danse tango – og der var også mange tyskere, der ønskede krigen. Bismarck – ikke mindst. Og mange slesvig-holstenere. Men Danmark inviterede faktisk til krigen med vedtagelsen af den såkaldte Novemberforfatning i 1863.

TV-serien 1864, som er inspireret (og løst baseret), på mine bøger har som bekendt vakt en enorm debat i Danmark. Serien udløste næsten den tredje slesvigske krig. Alt mellem himmel og jord er blevet diskuteret omkring serien. Men læg engang mærke til, hvad der IKKE blev diskuteret. Tyskland – Prøjsen blev aldrig hverken i tv-serien eller i debatten fremstillet som den onde og grumme part eller fremhævet som et fjendebillede. Spørgsmålet var ikke, at det var tyskernes skyld. Spørgsmålet var graden af vores egen skyld.

Det ser jeg som et enormt vigtigt og afgørende paradigmeskifte i den offentlige debat i Danmark. Jeg ser det som et udtryk for, at det danske lillebrorkompleks over for Tyskland endelig er ved vige, og at vi i dag oplever en større åbenhed over for vores store nabo i syd og langt om længe er begyndt at forstå, at vi i denne nabo har en generøs og fredselskende ven.

Desuden lagde jeg i mine bøger om 1864 vægt på at vise konflikten fra begge sider – set fra soldaterniveau.

Der er skrevet hundredvis af bøger om 1864 – men alle bøger på dansk handler stort set kun om begivenhederne fra dansk vinkel. Og når man skriver om soldaterne, så er det altid historien om den tapre danske landsoldat, der kæmper mod umulige odds.

Sådan er det meste historieskrivning, også når det gælder forskningen. Den er nationalt snæver. Det er ikke noget specifik dansk fænomen. Det ser man i alle lande.

Men sådan mener jeg aldrig, at man kan beskrive krig. Bag hver soldat – i det her tilfælde dansk og tysk - gemmer der sig en skæbne, en familie, et liv, måske en kæreste, kone, børn, en mor, en far, søskende, en bedstemor og en bestefar. Et helt liv. Drømme, håb, glæder og sorg. Hver soldat bærer på en historie, en historie om et menneske, der rækker langt ud over nationale stereotyper.

Og når mine bøger om krigen rummer patos og smerte, er det nok fordi man i dem også kan høre ekkoet af den sorg, som min egen familiehistorie bærer i sig. Min farfar og farmors skæbne lærte mig allerede som dreng, at krigens pris er høj. At krig aldrig er abstrakt. Det var den selvfølgelig heller ikke for prøjsiske soldater og deres familier i 1864.

Derfor starter Slagtebænk Dybbøl også med at vende tingene på hovedet for en dansk læser ved at begynde med sætningen: "Skal jeg mon dø?" tænkte den 26-årige *prøjsiske* soldat Wilhelm Gather. Han skal snart i slag. Han er lige så bange som sine danske modstandere. Angst, død, ødelæggelse, sorg og smerte kender ingen nationale grænser.

At krig er dødens alvorlig, ved tyskerne i dag bedre end noget andet folk i verden. Men har vi i Danmark efterhånden glemt det? Hvordan kan man ellers forklare, at danskerne stort set uden at løfte et øjenbryn sender soldater og bombefly i den ene krig efter den anden?

Er det i virkeligheden historien om 1864? At den historie trods alt ligger så lang tid tilbage, at vi i Danmark har glemt krigens alvor. Det har tyskerne til gengæld ikke. I Tyskland ved man, at krige næsten altid får deres eget uforudsigelige liv, at krige giver næring til nye krige og bliver en ond cirkel, og at krige næsten aldrig løser noget, men tværtimod trækker sorg og smerte efter sig i flere generationer.

Derfor afføder enhver snak om engagement i tidens mange krige så mange passionerede, eftertænkssomme og alvorfulde debatter i Tyskland. Og ikke mindst på dette punkt mener jeg, at vi kan tage ved lære i Danmark. For i spørgsmålet krig har vi danskere i Tyskland i sandhed en anderledes erfaren og livsklog - storebror.